

Відгук

офіційного опонента на дисертацію

Юрчик Оксани Миколаївни

на тему: «Психологічна профілактика

шкільного насильства в початкових класах»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук

за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність дослідження дисертації Юрчик Оксани Миколаївни на тему: «Психологічна профілактика шкільного насильства в початкових класах» визначається реальністю життя з домінуючими на сьогодні економічними пріоритетами, безкомпромісністю, індивідуалізмом, що витісняють у щоденних стосунках душевність, людяність – змінами, що різнобічно впливають на школу як соціальний інститут та її вихованців, викликаючи при цьому як позитивні так і негативні тенденції, а також недостатнім дослідженням проблеми насилля серед неповнолітніх. Тому звернення дисертантки до питання профілактики шкільного насильства в початковій школі вважаємо важливим як для теорії психолого-педагогічної науки, так і практики, а також й для суспільства в цілому.

Зауважимо, що дисертаційна робота належно структурована, її науковий апарат відповідає змісту. Заявлені завдання дослідження повністю виконано. Отримані дисертанткою результати апробовані на конференціях різного рівня, використовуються в навчальному процесі зазначених навчальних закладів, що підтверджується довідками про впровадження.

Науковий апарат дисертації, поданий у вступі, дає уявлення про обраний ракурс виконаного дослідження, його теоретико-методологічні основи, визначені напрями організації наукового пошуку та підібраний дослідницький інструментарій. Логіка наукового пошуку дисертантки розгортається у відповідності до поставленої мети – теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження шкільного насильства неповнолітніх та забезпечення його психологічної профілактики.

Основний текст дисертації презентується у трьох розділах, в яких збалансовані теоретико-методологічні, прикладні та експериментальні складові, спрямовані на розв'язання сформульованих автором завдань у їх іманентному зв'язку.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні основи профілактики шкільного насильства в початкових класах» авторка наукової роботи, і це відзначаємо як позитивне, подає вивчення феномену з позиції аналізу сутності, природи, видів і циклу насильства, його психологічного змісту, специфіки детермінації насильницької поведінки. Дослідниця за різними критеріями класифікує види шкільного насильства, детально описує форми його прояву та ілюструє згубні наслідки для подальшого фізичного та психічного здоров'я дитини, загального розвитку дітей, їхніх потенційних можливостей. Здійснений детальний теоретичний аналіз різнопланових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, порівняння та узагальнення їх результатів, на основі чого зроблені ґрунтовні висновки, є свідченням наявності у О.М. Юрчик дослідницьких умінь, необхідних для здійснення наукового пошуку, результати якого дозволили їй сформулювати своє розуміння ключового поняття наукової проблеми. Переконливо доводить, що для формування багатогранної особистості досить важливо суб'єктивне сприйняття дитиною освітнього процесу, наявність у неї бажання вчитися, що не в останню чергу зумовлюється комфортністю взаємин з учнівським та педагогічним колективами, позитивним сприйняттям дитиною ставлення щодо себе з боку однолітків, учителів та учнів інших класів тощо. А це означає, що школа повинна всіляко сприяти гармонійному розвитку дітей, створювати для цього необхідні умови, гарантувати вихованцям належний соціальний захист від прояву жорстокості, агресії, залякування у шкільному середовищі, що й потребує цілеспрямованої профілактичної роботи. Аргументовано стверджує, що психологічна профілактика є особливим видом діяльності практичного психолога, спрямованим на збереження, зміцнення й розвиток психічного здоров'я дітей на всіх етапах шкільного дитинства і одним із першочергових завдань психолого-педагогічної науки вважає пошук дієвих засобів і методів його профілактики і корекції з метою попередження й послаблення впливу на

освітнє середовище. Розкриває особливості організації психологічної профілактики шкільного насильства саме в молодшому шкільному віці.

У розділі другому «Емпіричне дослідження шкільного насильства» дисертанткою розроблено та представлено організаційні та методичні основи дослідження шкільного насильства, охарактеризовано комплекс психодіагностичних методів дослідження, подано кількісний та якісний аналіз результатів констатувального експерименту. Обґрунтована вибірка на підставі визначених критеріїв передбачає дослідження усіх суб'єктів навчального процесу, з метою виявлення рівня їх обізнаності з проблемою насильства, безпосереднього впливу на стан школяра та потенційні можливості запобігання цьому негативному явищу. Кореляційний аналіз отриманих результатів дає підстави стверджувати, що шкільне насильство у середовищі молодших школярів зумовлене комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників. Використання методів статистичної обробки і грамотне трактування їх даних забезпечує науковість у формулюванні висновків. Загалом констатувальна частина дослідження є достатньо змістовною і різноплановою, характеризується вдало підібраним і багатим діагностичним інструментарієм, яскравою демонстрацією результатів у вигляді графіків і таблиць, що полегшують сприймання. Отримані емпіричні дані та результати констатувального етапу експерименту стали основою для проведення формувального експерименту.

У третьому розділі дисертації – «Програма психологічної профілактики шкільного насильства в початкових класах» – обґрунтовано організаційно-методичні та методологічні засади розроблення програми психологічної профілактики шкільного насильства в початковій школі, розглянуто її змістові та процесуальні аспекти, розкрито особливості психологічної допомоги дітям у ситуації насилля, подано результати апробації експериментальної програми профілактики шкільного насильства. Похвальним є те, що авторкою особливий акцент у програмі профілактичної роботи шкільного насильства робиться на основні вектори особистісного розвитку молодших школярів (за І.Д. Бехом), а концептуальні засади визначають провідні принципи суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогізації,

стимулювання суб'єктної активності, єдності потенційного та актуального в розвитку особистості та ін. Заслужують на увагу у розробленій авторкою програмі зміст цілеспрямованої профілактичної роботи, форми її проведення (індивідуальна, групова, колективна), використання різних методів (ігрових, психогімнастики, арт-терапії тощо), що є надзвичайно продуктивним.

Змістовними є тематичні блоки програми для проведення занять, що сприяють використанню різних вправ, завдань, ситуацій тощо, які, на нашу думку, варто було дещо конкретизувати для роботи з учнями в залежності від класу, враховуючи наявність у класі учнів з потребою інклюзивного навчання та ін.

Внаслідок психопрофілактичних заходів відбулися позитивні зміни у самооцінці дітей, зокрема суттєво зменшилася кількість учнів із неадекватно завищеною й заниженою самооцінкою, знизилася показники схильності та прояву агресії тощо.

Робота має беззаперечно наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Результати дослідження апробовані, що підтверджують публікації у фахових наукових виданнях та конференціях. Відзначимо, що матеріал дисертації, у цілому, змістовно й логічно викладений. Текст достатньо проілюстрований таблицями й рисунками, що полегшує розуміння дослідження та позитивно впливає на сприйняття основних результатів та висновків.

Загалом, дисертаційна робота О.М. Юрчик на тему: «Психологічна профілактика шкільного насильства в початкових класах» є завершеним дослідженням, яке має безсумнівно наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Надійність та вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечена методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, сукупністю стандартизованих валідних методик, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки досліджуваних, якісним та кількісним аналізом отриманого експериментального матеріалу, використанням статистичної оцінки отриманих емпіричних даних та їх апробацією. Висновки відображають отримані результати у процесі дослідження відповідно до поставлених завдань. Основний текст

дисертації вдало доповнюють й збагачують «різножанрові» додатки, які демонструють діагностичну й методичну базу дослідження, психодидактичні й методичні знахідки автора, містять первинні емпіричні дані, аналітичні матеріали тощо. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження Оксаною Миколаївною Юрчик, слід висловити і деякі зауваження-міркування та побажання:

1. При розкритті теоретичного аспекту проблеми авторка вдається до аналізу праць як вітчизняних так і зарубіжних учених, що безперечно є похвальним. Таку тенденцію, на наш погляд, варто було б продовжити, при аналізі досвіду, якого так бракує, безпосередньої роботи шкіл (зокрема початкової) зарубіжжя у площині предмету дослідження.

2. Вважаємо, що зміст програми профілактики шкільного насильства був би багатшим, якщо б авторка врахувала наступні аспекти:

а) школа – це один з важливих інститутів гендерної соціалізації, тому важливим є спрямування психологічної профілактичної роботи на виховання гендерної культури;

б) зростання різних форм насилля, агресії в освітньому середовищі часто зумовлене браком змістовно-організаційної діяльності школярів, у якій би вони набували досвіду дружнього спілкування, безкорисливої взаємодопомоги, відчували потребу у співробітництві, співпереживаннях, ставлення вчителя до так званих «важких» учнів та ін., що й потребує глибокої психодидактичної та методичної обізнаності вчителя.

3. Практика свідчить, що витoki негативної поведінки, прояву агресії дітей молодшого шкільного віку часто пов'язані з певними відхиленнями вольової сфери ще на етапі дошкільного дитинства. Однак, під час дослідження спрямованого на виявлення насильства серед молодших школярів, не зовсім зрозуміло як враховувався принцип наступності в контексті проблеми дослідження.

4. Варта уваги, на наш погляд, спроба дисертантки розроблення, на підсумковому етапі дослідження, методичних порад щодо профілактики

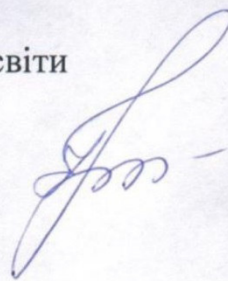
шкільного насильства учнів молодшого шкільного віку. Однак, вважаємо за доцільне їх розширити, зокрема в площині розробки заходів, змісту та диференціації видів завдань з профілактики в системі роботи психолога зі шкільним персоналом (директор, заступник, учитель, соціальний педагог, обслуговуючий персонал тощо) і тоді доцільно буде видати як методичні рекомендації, щодо психопрофілактичної роботи шкільного насильства в початковій школі.

6. В оформленні матеріалів дослідження дисертантці, на жаль, не вдалося уникнути окремих нераціональних повторів тексту, граматичних та технічних огріхів (с. 5, 17, 32, 60) тощо.

Висловлені побажання мають переважно рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження О.М. Юрчик.

Вважаємо, що дисертація на тему: «Психологічна профілактика шкільного насильства в початкових класах» відповідає вимогам п. 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, є завершеним і самостійним дослідженням, а її авторка Юрчик Оксана Миколаївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна і вікова психологія.

Офіційний опонент –
доктор психологічних наук, професор
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

М.Г. Іванчук

Підпис *М.Г. Іванчук* засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Іванчук М.Г. Іванчук
" 26 " травня 2016

